

FEMİNİST TARİHİN PEŞİNDE KİTABINA ÖNSÖZ...

Joan W. Scott

Çeviren: Özlem Aslan

Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar dergisi çalışma grubu olarak ilk araştırma-inceleme kitabımız olan *Feminist Tarihin Peşinde*'yi Ocak 2013'te yayımladık. Feminist tarih meselesini hem kurumsal hem de kuramsal boyutlarıyla ele alan kitap, Joan W. Scott'un altı makalesinden oluşuyor. Yayımlanma tarihleri itibarıyla geniş bir zaman dilimine yayılan bu makaleler, Joan W. Scott'un kendisinin de bir parçası olduğu kadın hareketinin çeyrek asırlık yolculuğuna mercek tutuyor. Makaleler temel olarak, toplumsal cinsiyeti basit bir şekilde kadınlar ve erkekler arasındaki sabit farklılıklar olarak ele almak yerine, bu kavramı, cinsiyet kimlikleri arasında kurulan hiyerarşileri anlamak ve bu hiyerarşilerin yaşadığımız toplumdaki diğer hiyerarşi biçimleriyle nasıl ilişkilendiğini gözlemlemek üzere kullanılacak bir kategori olarak tartışıyor. Aynı zamanda bizleri de hem feminist hareketin hem de genel olarak tarihin dayandığı temellerden biri olan deneyim kavramına objektif bir veri olarak yaklaşmak yerine, onun ne zaman ve nasıl kurulduğunu, hangi şekillerde işlerlik kazandığını sorgulamaya ve bunların tümünün siyasetle nasıl kenetlenmiş olduğuna bakmaya çağırıyor. Dergimizin bu sayısında, Joan W. Scott'un kitaba önsöz olarak yazdığı bölümü sizlerle paylaşıyoruz.

Bu kitaptaki makaleler 25 yıldan uzun bir zaman diliminde yazıldı. Bu makaleler, feminist kuramın önemli temalarıyla –toplumsal cinsiyet, farklılık, deneyim ve tarih– süregiden meşguliyetimi temsil ediyorlar. Öyle inanıyorum ki bu temalar, belki de ilk ifade edildikleri Batılı bağlamları aştılar. Toplumsal cinsiyet, farklılık, deneyim ve tarih, sorular veya sorgulanacak meseleler olarak öne sürüldüklerinde evrensel uygulanabilirliğe sahiptirler.

Toplumsal cinsiyet, erkek ve dişi, kadınlar ve erkekler, eril ve dişil arasında öne sürülen ilişki hakkında sorular sorar. Fiziksel farklılığa atfedilen anlamların kültürler, uluslar ve toplumların içinde ve arasında değişiklik gösterdiğini varsayar. Eril ve dişil için saptanan rollerde ve özelliklerde, biyolojik bir belirlenim söz konusu değildir; bunlar tarihin değişebilen ürünleridir. Bizim, tarihçiler olarak görevimiz bu anlamların söze döküldüğü bağlamların ve hizmet ettikleri çıkarların yanı sıra alternatif görüşlerin hangi yollarla marjinalize edildiğini ve bastırıldığını araştırmaktır. Bunu söylemenin başka bir yolu da toplumsal cinsiyet ve iktidarın iç içe geçtiğini iddia etmektir: Toplumsal cinsiyet hakkındaki normatif kurallar sadece aileler içindeki hiyerarşileri kurmaz, aynı zamanda –bu hiyerarşilerin biçimini ve karı ile koca, ebeveynler ile çocuklar arasındaki ilişkileri saptayarak– toplumsal ve siyasi ilişkilerin diğer biçimlerini meşrulaştıran modeller olarak da hizmet eder.

Toplumsal cinsiyet ve iktidar arasındaki bağlantıları ele almanın farklı yolları vardır. Bunlardan biri ilişkiyi, mesela ataerkiye veya kapitalizme (ya da her ikisine de) atfederek onu basit bir şekilde normatif kuralları bağlamında tarif etmektir. Bu yaklaşım, "kadınlar" ve "erkekler" kavramlarının nasıl tanımlandığı sorusunu bir kenara bırakır ve bunun yerine bu kavramları biyolojik olarak tanımlanmış sabit kategoriler olarak ele almak suretiyle erkeklerin ve kadınların değişen deneyimlerine odaklanır. Başka bir yol ise bu makalelerde altını çizdiğim üzere, cinsler arasındaki farklılıklara nasıl, kim tarafından, hangi koşullar altında ve hangi etkilerle anlam atfedildiğini sormaktır. Bu yaklaşım, normların öyle kolay bir şekilde dayatılmadığını veya muhafaza edilmediğini, fakat sürekli pekiştirilmeye ihtiyaç duyduklarını varsayar. Araştırılması gereken, normların kendilerinin nasıl işlediğidir. Toplumsal cinsiyet normları nasıl ve kim tarafından ifade edilir? Bu süreç ne tür tartışmalar ve çatışmalar içerir? Bazı görüşlerin diğerlerine baskın gelmesi nasıl ve hangi koşullarda gerçekleşir? Toplumsal cinsiyetin, cinsiyet farklılığının sınırlarının bekçiliğini yapmanın bir yolu haline gelmesi nasıl gerçekleşir? Bunu kim yapar? Toplumsal cinsiyet nasıl genel olarak iktidarı işaret etmenin bir yolu haline gelir? Hangi iktidarı? Hangi çıkarlar temelinde? Toplumsal cinsiyet nasıl ve hangi koşullarda değişmiştir?

Farklılıklar yalnızca cinsiyet farklılığı –ve onun temsillerine eşlik eden endişe– hakkında soru sormaz; aynı zamanda cinselliğin, cinsel pratiklerin ve cinsel kimliğin basit bir erkek/dişi karşıtlığını aşan çok sayıdaki çeşitlemeleri hakkında da soru sorar. Bu çeşitlemeler kabul edilebilir ve kabul edilemez davranışa dair normatif şartları hem reddeder hem de zora sokar. Soru, bunların nereden geldiğidir? Yanıt bulmak için baktığım yerlerden biri psikanalitik kuramdır; bunu tanısal etiketler için değil, fakat sahip olduğumuz psişenin inşası sürecinde fanteziye dair işleyişleri ve özdeşleşmeye dair karmaşaları anlamak için önemli buluyorum. Cinsin ve cinselliğin ötesinde, fakat sık sık bunlarla ilişkili olarak, farklılıklar aynı zamanda hiyerarşi meselesini deşer: Farklılık atıfları ve bunlarla ilişkilendirilen özellikler; ekonomik, toplumsal, siyasal ve diğer ayrımcılık biçimlerini nasıl meşrulaştırır? Farklılık, nasıl olur da dost ve düşman algısını mümkün kılar? Veya ulus ve ırkın hatlarının çizilmesini? Ya da medeniyetler "çatışması"nın oluşumunu? Farklılığın belirli olayların temsilini inşa etmekte nasıl işlerlik kazandığını sormamız, bu olaylar hakkında bize ne öğretir? Ne tür farklılıklar açıkça ilan edilir, bu temsillerde ima edilenler nelerdir? Örneğin, ırk nasıl toplumsal cinsiyete dair bazı tartışmalarda üstü kapalı olarak rol oynar veya toplumsal cinsiyet açık bir şekilde ırka dair olan tartışmalarda nasıl yer alır? Farklılığa toplumsal hayatın bir gerçekliği olarak değil de belirli amaçlara hizmet eden belirli bir tarihsel temsil olarak dikkat çekmek, Foucaultcu anlamda eleştirel tarihler yazmamızı sağlar –farklılığa bu şekilde yaklaşmak; bedenlerimizin şekli, coğrafi kökenlerimiz ya da derimizin rengi gibi aksi takdirde verili kabul edilen şeylerin doğallığını bozmaya hizmet eder.

Öyleyse deneyim de algı ve temsil arasındaki ilişkiye dair bir dizi soruya tekabül eder. Deneyim olarak kabul edilen şey nedir ve bu, bize ne olduğuna dair kavrayışımızı nasıl yapılandırır? Bu kitaptaki deneyimle ilgili makalede, deneyimi bir nedensel açıklama olarak almanın, insanların belli durumlara şeffaf ve dolayimsız "deneyim"lerini temel alarak tepki gösterdiklerini varsaymanın bir hata olduğunu iddia ediyorum. Bunun yerine nasıl, ne zaman ve hangi koşullar altında birinin hayatının belli yönlerinin diğerlerinden daha önemli veya daha belirleyici olarak ele alındığını sormamız gerekiyor. İşçi sınıfı kimliğini sahiplenmek, ekonomik sömürünün basit bir ürünü müdür, yoksa bu aynı zamanda kavramsal bir geçişin sonucu mudur? Bu geçişin doğası nedir? Bu nasıl olmuştur? Kadınların siyasal "kitleleşmesi" (Denise Riley'nin deyişiyle) feminist bir hareketi nasıl üretir? Kadınların; eşler, anneler ve düşük vasıflı işçiler olarak sahip oldukları konumları "baskıcı" diye nitelendirerek kınamalarının nedeni nedir? Eylemlerinin çıkış noktası olarak "deneyim"e işaret eden direniş hareketlerinin zamanlamasını nasıl açıklarız? Etnik azınlıklar yaşadıkları kötü muameleye karşı çıkmaya "doğal olarak" meyilli midir, yoksa yaşadıkları kötü muamele karşı çıkılacak bir şey olarak seçilmiş midir? Kim tarafından? Hangi bağlamlarda? Tam da burada dil meselesi, toplumsal tarihçiler tarafından analizlere dahil edilir. Burada söylemek istediğim şudur ki; deneyimin nasılkavramsallaştırıldığını –nasıl, yani hayatın hangi yönlerinin seçici bir biçimde vurgulandığını– anlamazsak siyasi hareketlenmenin karmaşıklığının yanı sıra "kültür"ün etkisini de azımsayan bir nedensellik varsayarız.

Tarih zamansız olma iddiasındaki düşünceleri sorgulamamızı sağlayan ve böylece değişim hakkında düşünme imkânının yolunu açan disiplindir. Olayların her zaman böyle olmamış olduğunu gözler önüne sererek, böyle kalmak zorunda olmadıklarını da göstermiş oluruz. Geçmişe bakmak şimdi ve gelecek hakkında farklı düşünmemizi olanaklı kılar. En azından benim ve başkalarının "eleştirel tarih" projesiyle kast ettiğimiz ya da Foucault'nun "bugünün tarihi" adını verdiği şey budur. İlk makalede detaylı bir şekilde ele aldığım bu yaklaşımda, mesele ne yalnızca (sanki tamamen nesnel bir anlatım mümkün olabilirmişçesine) geçmişte ne olduğunu anlatmaktır ne de (şimdi nasıl yaşadığımızı mücadele ve çatışmanın sonucu olarak değil, "tarih"in gidişatının olmazsa olmaz sonucu olarak varsayarak) geçmişi ister istemez bugünün habercisi olarak ele almaktır. Başka durumlarda doğal ya da sağduyu meselesi olarak ele alınan kategorilerin tarihini ortaya koyarak, bizler bu kategorilerin ayakta tuttuğu iktidar yapılarını sorguluyoruz. Böyle bir tarih "kadınlar", "erkekler", "insan", "ırk", "cins", "ulus", "etnisite", "doğa" gibi kavramların anlamları etrafındaki tartışmaları görünür kılıyor. Yalnızca bazı ifade etme biçimlerinin diğerleri karşısındaki zaferini ayrıntılarıyla anlatmakla kalmıyor, aynı zamanda sunulan ve kabul edilmeyen alternatiflere geçerlilik, alan ve görünürlük sağlıyor. Bu sayede, ne olması gerektiği hakkındaki dik kafalı tanımların

hükmünü kırabilir ve onların yerine işlerin başka türlü nasıl olabileceğini hayal etme imknını koyabiliriz.

Feminist kuram, özgürleştirici bir projedir; fakat bence kurtarılmış bir gelecek için sabit bir plan sunması anlamında değil. Feminist kuram bunun yerine, düşünme eylemimize eşlik eden kategorilerin eleştirel bir incelemesini sunar; bu kategorileri, onları ürettiğimiz ve değiştirdiğimiz tarihlerin içine yerleştirir. Böyle bir yaklaşım, kullandığımız dil ve onun sahip olabileceği birçok anlam üzerine düşünmemize fırsat verir. Uyumsuzluğa ve anlaşmazlığa, çatışmanın ortaya çıktığı ve böylece müdahale edilecek yeni açılımlar yarattığı yerlere alışırız. Tarihi bu eleştirel yolla incelersek, işte o zaman tarihin yapılmasına yardım edebilecek bir konumda oluruz.